

TYTTI RANTANEN

Lennä & lemmi

Kerosiinin ja puuterin sekainen *Sangaile*

Liettuan kesä: yksi tyttö haluaa taivaalle, toinen tyttö osaa rakastaa. Silmukat, syöksyt ja g-voima vetävät naaman irveeseen niin lento- kuin lemmekeitoksissa. Onnettomin on silti se, joka ei edes yritä, viestii Alanté Kavaïtén hellä kasvukertomus *Sangaile* (2014). *niin & näin* tapasi ranskalaistuneen liettualaisohjaajan Sundancen elokuvajuhlilla.

17-vuotias *Sangaile* on varakkaan perheen angstinen tytär, joka salaa haaveilee taitolentäjän urasta. Lentonäytöksessä onnettaren ”viaton käsi” arpoo hänelle yksityislennon, mutta *Sangailen* on kuljettava kesän mittainen matka omien rajoitustensa yli koneen ohjaimiin. Onnetar ei silti hylkää: arpalipun noukkinut ikätoveri Auste on ratkaiseva tuki ja apu. Kuin taikapeili hän heijastaa *Sangailessa* piilevän hyvän ja kauniin tälle itselleen. Tyttöjen välinen ystävyys ja siitä versoava rakkaus silaa elokuvan rauhoittavalla lämmöllä, joka johtaa ratkaisevasti eri tunnelmiin kuin lähtökohdista (ahdistunut tyttö ja isot koneet, kipu ja seksuaalisuus) voisi pahimmillaan päätyä:

”Rakkaustarinoilla on ylentävä voima. Mielessäni oli myönteiseksi kääntyvä elokuva itsetuhosta ja siihen liittyvästä

kärsimyksestä: valoisa ja paikoin kepeäkin teos, joka viestii, ettei nuoruuden kivussa pidä velloa, vaan ne ovat normaali vaihe. Nyt 25 vuotta myöhemmin näen itsekin selvinneeni hirvittävästä teini-iän kriisistä.”

Ohjaajan eetoksesta huolimatta teos ei ole varsinaisesti valistushenkinen. Henkilöidensä kipuun ja kiihkoon se suhtautuu luontevan uteliaasti. Alanté Kavaïtékaan ei vaikuta riuskalta nuorisotyöntekijältä. Hän kertoo saaneensa sysäyksen uutuuteensa nuorille vetämistään elokuvatyöpajoista: heidän kuvaamisensa lisäksi myös heidän kanssaan työskentely inspiroi suunnattomiin. Runsaan parinkymmenen vuoden ikäero sai naisen näkemään oman nuoruutensa tuskat uudessa valossa ja tyyneellä mielellä:

”Kamppailin pitääkseni käsikirjoituksen mahdollisimman lyhyenä ja kerronnan yksinkertaisena, jotta jäisi tilaa *mise-en-scène*lle¹. Halusin aistia uudelleen tuntemukset, jotka ovat ominaisia vain tuolle iälle. En usko, että parfyymiä haistaa enää koskaan samalla tavalla aikuisena, koska nuori ei ole vielä aikuinen vaan yhä hitusen lapsi. Omia tunteita ei kuitenkaan voi tulkata. Elokuvassa on siis vähän minua, mutta ennen kaikkea paljon Liettuaa: eräänlaisia lapsuusmuistoja suhteesta luontoon ja järviin.”

Lentokenttien aavoilla tuulee

Vaikka Kavaïté on tehnyt pääosan elokuvaaurastaan Ranskassa, jossa yhä asuu ja työskentelee, *Sangaile* sijoittuu hänen synnyinmaansa kesäisiin maisemiin. Elokuva saikin kunnian olla ensimmäinen liettualainen teos Sundancen kansainvälisessä kilpailusarjassa. Vedessä – vuoroin virvoittavassa, vuoroin vaarallisessa – viiptyillään tuihaan, mutta nuoruusmuistot Liettuasta johdattivat myös toisen elementin ja taitolentotematiikan äärelle:

”Kun ajattelin maata, jossa vartuin, päädyin pian käyttämään lentämistä elokuvan kehyksenä siitä yksinkertaisesta syystä, että liettualaisilla on epänormaali, suorastaan neuroottinen suhde kaiken sortin ilmailuun, ei pelkästään taitolentoon. Se on myös täydellinen metafora, sillä varsinkin

elokuva

taitolentokoneen ohjaaminen vaatii sellaista itsehallintaa, jota ei yleensä ole teini-ikäisellä, saati sitten päähenkilölläni.”

Kavaïté tähdentää haluavansa kuvata luokkaerojen sijaan vastakkaisia persoonia, vaikka tytöt tulevat erilaisista taustoista. Vauraassa huvilassa asuva Sangaille on itsetuhoisin ja ahdistunut luikku, nöyristä lapsista nöyriin. Työväenluokkaisempi Auste sitä vastoin on huimapäinen ja varma kuin Harriet Anderssonin Monika ja luovan hullunkurinen kuin yhden hengen Wes Anderson -elokuva. Mielikuvituksellisia asuja taituroiva Auste saa varautuneen ystävättärensä vapautumaan siinä määrin, että tämä suostuu poseeraamaan hänen mallinaan vuoroin veikeissä, vuoroin herkissä valokuvissa. Vaa-teompelu on metaforinen harraste siinä missä ilmailukin:

”Halusin toisen tytöistä tulevan aivan erilaisesta universumista. Kun Auste vaatetta Sangailen, on kuin hän ottaisi tämän syliinsä ja pukisi vahvemmaksi. Halusin luoda täydelliset vastakohdat: Sangaille kuuluu lentokentän kerosiin- ja öljynkatkuun, mutta sinne päästäkseen hän tarvitsee puuterintuoksuksen johdattajan.”

Alanté Kavaïté on Sundancen kansainvälisen kilpailun ohjaajapalkintonsa ansainnut: teos ei rakenna tematiikkaansa vain audiovisuaalisten sommitelmien varaan vaan silminhavaittavina muutoksina päähenkilöä näyttelevän Julija Steponaitytén kehonkielessä. Ohjaaja painottaa halunneensa kuvata, kuinka jopa ruumiinrakenteeltaan hento tyttö voi ottaa teknologian ja moottorit haltuunsa. Steponaityténkin oli pakko tehdä niin: Taitolentokoneen matkustamoon ei ammattipilotin ja näyttelijän lisäksi mahtunut muita. Nuoren naisen piti siis näyttellä läpi Sangailen tunneskaala g-voimien ja hahmon omien es-tojen myllerryksessä, mutta myös operoida kameraa itse.

Kavaïté kavahtaa kaikkinaista sukupuoliessentia-lismia; teoksessa olennaisinta on yksilön kehitys omaksi itsekseen, omien vahvuuksien ja mahdollisuuksien löytäminen sukupuolirooleista riippumatta:

”Täydellisessä maailmassa ei sukupuolten eroja tarvitsisi pohtia, mutta yhteiskunta ei selvästikään ole vielä tarpeeksi kehittynyt siihen suuntaan. Jos Sangailen vahvistumisen mahdollistaisi rakkaus poikaan, elokuva olisi heti aivan eri. Tämänhetkisessä maailmassa elokuva kuitenkin kertoo yksilön rakentumisesta toisen ihmisen hyväntahtoisen katseen rohkaisemana.”

Elokuva jalostavasta rakkaudesta

Rakkaus laskee vähin erin hartiat korvista ja suoristaa surusta sykkyrän. Myös kädet nousevat erityiseen asemaan: niillä arvotaan, arvostetaan, hyväillään, mitataan, ohjataan, niiden jälkiä peitellään. Elokuvan tyttöparin dynamiikka on ehdottoman rakastavaa. Erityisen harastuksen tuoma jännitysmomentti ei purkaudu aggressiiviseen kilvoitteluun kuten Lisa Aschanin vikellys-

westernissä *Apinatytöt* (Apflickorna, 2011). Kavaïté ei myöskään tunkeudu kasvamisen tuskaan ja lemмен ajoittaisiin laskusuhdanteisiin samalla tapaa räkä poskella kuin Abdellatif Kechichen *Adèlen elämä – osat 1 ja 2* (La vie d'Adèle, chapitres 1 et 2, 2013).

Sangailen sappifisen lemменkin kuvaus kallistuu enemmän lyyrisyyden kuin eksploitaation puolelle: tähtäimessä on ollut sensaation sijaan sulo. Kechichen kultaisella palmulla palkittu eepos on toki eri mittakaavaa kuin Kavaïtén hillitympi kasvukuvaus. Liettualainen tunnustaa, ettei itse ole kirjallisten saati elokuvallisten romanssien suurkuluttaja. Sen sijaan hän katsoo paljon 1960–1970-lukujen elokuvia, joiden ajoista erotiikan kuvaus vaikuttaa mutkistuneen tolkkottomasti:

”Tuntuu, että nyt vallitsee eräänlainen siveys. Lemmenkohtausten orgaaninen, lihallinen puoli on tyysten kadoksissa. On harvinaista, että elokuvassa näytettäisiin nannit; vaikkapa Yhdysvalloissa se nostaisi heti ikärajaa. Jopa ranskalaisessa elokuvassa tisseistä on tullut harvinaisuus. Halusin ehdottomasti kuvata kaikkea tätä, mutta näyttelijättärilille se oli vaikeinta ja vaati suurimmat valmistelut ja valmentautumiset. Mutta olen hyvin ylpeä siitä, kuinka he antautuivat varsin vilpittömästi, mikä olikin tärkeintä. Ilman rakkauskohtauksia ja alastomuutta teoksen nuoruuteen kytkeytyvä tematiikka ei välittyisi.”

Kaikesta huolimatta ja tissien ohella *Sangailen* kuvaamassa rakkaudessa lihallista hekumaa olennaisemmalta vaikuttaa sen tutkiminen, miten sulkeutunut ihminen voi antaa rakkauden astua elämäänsä ja oppia etenkin itsekunnioitusta ja -hyväksyntää. Rakkaus on kuitenkin niin läpituokea teema sekä läntisessä että itäisessä kulttuuriperinnössä, että kyynistyneessä ajassamme siihen tarttuminen on jo itsessään riskialtista. Kavaïté ei ole moksiskaan:

”Toki rakkaus on paljon käytetty ja alati läsnä oleva aihe, mutta minusta tuntuu, että se on läsnä pikemmin tuhoavassa kuin luovassa olomuodossaan. Raastavuus korostuu, joskin ymmärrän, että on vaikea kertoa rakkaustarinaa, jossa kaikki sujuu hyvin ja osapuolet ovat tyytyväisiä. Pyrin itse kuvaamaan kohottavaa rakkautta: ei hajottavaa vaan rakentavaa.”

Tottumus rakkaustarinoiden konfliktialtiuteen istuu tiukassa. Jos rakkaussuhde on rakentava, mitä tapahtuu, kun rakennelma on kasassa? Sitä teos ei kuitenkaan kerro, sillä *Sangaille* on elokuva lentoönlähdestä. Ilmassa pysymiseen vaaditaan jo kokonaan toisenlaista aerodynaamiikkaa ja kauhun tasapainoa.

Viite

- 1 Vaikka *mise-en-scène* on käännettävissä ’ohjaukseksi’, termi on Sangailen yhteydessä syytä ymmärtää laajemmassa mielessä, näyttämöllepanona: siksi paljon painoarvoa annetaan miljöölle, interiööreille, värinmäärittelylle, puvustukselle – koko visuaaliselle ilmeelle, jossa Sangailen harmaa maailma törmää Austen värikyläiseen.